

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ЗОВНІШНЬОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: МИНУЛЕ, СЬОГОДЕННЯ ТА МАЙБУТНЄ

У статті представлено розвиток системи зовнішнього забезпечення якості вищої освіти в Україні. Зокрема, розглянуто позитивні та негативні тенденції становлення системи зовнішнього забезпечення в пострадянський період, окреслено ситуацію сьогодення виходячи з аналізу Законів України «Про вищу освіту» 2014 року і «Про освіту» 2017 року, а також шляхи та перспективи її подальшої трансформації.

У першому десятиріччі незалежності України спостерігалось зниження якості вищої освіти. Система управління освітою цього періоду фактично являла собою радянську модель, адаптовану до потреб перехідного періоду. Намагання держави в подальшому створити дієвий інститут державної акредитації закладів вищої освіти за рядом об'єктивних причин (монополія держави на вирішенні умов акредитації закладів вищої освіти, неконкурентність, непрозорість та невідповідність механізму акредитації, корупція) виявив свою неефективність. Головною тенденцією в системі вищої освіти кінця 90-х початку 2000-х років було кількісне зростання вищих навчальних закладів, що супроводжувалося зниженням якості освіти та істотним дисбалансом спеціалізації випускників до потреб ринку праці. Очевидних втрат зазнали такі переваги української освіти, як фундаментальність, системність та практична спрямованість.

Першими кроками, направленими на покращення системи зовнішнього забезпечення якості вищої освіти був Болонський процес, до якого Україна приєдналась у 2005 році зобов'язавшись внести відповідні зміни у національну систему освіти та приєднатися до роботи над визначенням пріоритетів у процесі створення єдиного європейського простору вищої освіти. Наступним ключовим витком позитивних змін та інтеграційних процесів в Європейський Союз в системі вищої освіти стало прийняття Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року, в якому одними із важливих нововведень стали створення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти та спроба легітимізувати ідею незалежних установ оцінювання та забезпечення якості освіти. Нові можливості для розвитку і підвищення своєї конкурентоспроможності здобувачам освіти, освітянам та закладам освіти надає прийнятий 5 вересня 2017 року Закон України «Про освіту». Закон досить суттєво розподілив повноваження і сфери відповідальності органів влади в освіті, значно розширив право громадськості на участь в управлінні та контролі за діяльністю закладів освіти і органів влади тощо. Стратегія розвитку громадянської освіти на період до 2022 року ставить на меті формування цілісної системи освіти, створення відповідних умов функціонування системи освіти, впровадження системи моніторингу якості освіти і оцінювання громадянських компетентностей.

Вищезазначене свідчить про майбутні позитивні зміни у створенні дієвої системи зовнішнього забезпечення якості вищої освіти, що направлені на приєднання до європейського освітнього, наукового та професійного простору.

Ключові слова: якість вищої освіти, система зовнішнього забезпечення, Закон України «Про вищу освіту».

Постановка проблеми. Освітній сектор є стратегічно важливою сферою розвитку суспільства і держави, він має забезпечувати такий рівень розвитку людського капіталу, який буде відповідати потребам і викликам постіндустріального суспільства та економіки знань, побудованої на наукомістких технологіях. Не буде перебільшенням сказати, що розвиток освіти – це питання національної безпеки.

Розбудова національної професійної школи відповідно до сучасних ринкових умов, передусім повинна передбачати підвищення якості освіти майбутніх фахівців, що передбачає ефективну підготовку спеціалістів різних спрямувань відповідно до очікувань суспільства. Якість навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах залежить від багатьох чинників, а саме: програмно-методичного забезпечення та його змістового наповнення, форм, методів, засобів навчання і виховання, використання особистісно орієнтованих інноваційних технологій, педагогічної майстерності професорсько-викладацького складу, паритетної взаємодії викладачів і студентів, введення інновацій управління. Саме тому дослідження проблем якості вищої освіти слід зосередити як у теоретичній площині наукових досліджень, так і на практичному рівні.

До 2014 року спостерігалось зниження якості вищої освіти в Україні. Як справедливо зазначає М. Згуровський, «в масовому вимірі освіта стала менш якісною, а переважна більшість випускників вищих навчальних закладів (особливо нових) не конкурентоспроможна на європейському ринку праці» [1]. Очевидних втрат зазнали такі переваги української освіти, як фундаментальність, системність та практична спрямованість.

Філософія якості проникає в усі сфери суспільного життя. Рівень освіченості населення давно став визначальним фактором та пріоритетом життя, та відображенням тих процесів, що діють у суспільстві. Саме тому зараз надзвичайно гостро постає проблема забезпечення найбільш можливої якості освіти [2]. Як наголошується в Національній доктрині розвитку освіти України [3] у XXI столітті, «якість освіти є національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави, додержання міжнародних норм і вимог законодавства України щодо реалізації права громадян на освіту. На забезпечення якості освіти спрямовуються матеріальні, фінансові, кадрові та наукові ресурси суспільства і держави» та Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [4]. «Необхідно створити гнучку, цілеспрямовану, ефективну систему державно-громадського управління освітою, що забезпечуватиме інтенсивний розвиток та якість освіти, спрямованість її на задоволення потреб держави, запитів особистості».

Проблема забезпечення якості вищої освіти, як зовнішньої так і внутрішньої, набула актуальності в багатьох розвинених країнах в останній третині XX століття з багатьох причин. Головними з них були: початок переходу від індустріального суспільства знань, економіка якого спирається на науково-природничі та високотехнологічні досягнення; потреба на ринку праці у фахівцях із вищою освітою; перехід до масової, а далі до загальної вищої освіти (охоплення понад 60% молоді) й потреба навчати велику кількість людей із невисокими здібностями, засвоювати класичні академічні програми на прийнятному рівні; насичення ринку праці випускниками вищих навчальних закладів,

суперництво між ними за робочі місця; поява міжнародної конкуренції у сфері навчання студентів-іноземців тощо [5].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналізуючи наукові праці, можна виокремити різноманітні взаємопов'язані аспекти дослідження щодо становлення та розвитку якості освіти в Україні загалом (Т. Волобуєва, Л. Чернікова, О. Кулешова, С. Заєць). Теоретичні аспекти удосконалення існуючих механізмів державно-управлінського впливу на освітню галузь були розглянуті в працях Л.І. Антошкіної, Д.І. Дзвінчука, В.С. Журавського, С.А. Калашнікової, Н.М. Колісниченко, В.В. Остапчука, І.М. Сікорької та багатьох інших. Проте, зазначену проблему ще не можна вважати достатньо дослідженою.

Мета статті полягає в дослідженні системи зовнішнього забезпечення якості вищої освіти в Україні, а саме прослідити її розвиток, проаналізувати сучасний стан, перспективи та шляхи розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «якість вищої освіти» має різноманітні інтерпретації. У закордонній науковій літературі останнім часом спостерігається тенденція до побудови багатовимірних моделей якості вищої освіти, де різними вимірами відповідають різні підходи до цього поняття. Зокрема, популярною є загальна модель Л. Харві і Д. Гріна, згідно з якою вирізняють п'ять аспектів поняття якості вищої освіти: виключність (прагнення бути кращим за інших); досконалість або стабільність, придатність до певних цілей (відповідність вимогам клієнтів, потребам або бажанням), співвідношення з ціною (можливість та термін повернення інвестицій у вищу освіту) [6]. Близькою до їх підходу є модель Ж. Перрі, який додатково виокремлює якість вищої освіти як атрибут, що характеризує постійний розвиток [7].

Усе більшого поширення в управлінні якістю вищої освіти набуває модель досконалості Європейської організації менеджменту якості (EFQM Excellence Model) [8]. Вона базується на дев'яти показниках. П'ять із них (лідерство, управління персоналом, політика і стратегія, забезпечення ресурсами та ефективність їх використання, технологічні процеси) характеризують якість вищої освіти як можливості, що відображають діяльність установи, а інші чотири (задоволення співробітників, споживачів, вплив на зовнішнє середовище, реалізація потенційних можливостей) – результати, зумовлені можливостями, та зворотний зв'язок від результатів, спрямований на покращення можливостей.

Якщо звернутися до вітчизняної наукової літератури, то треба зауважити, що в ній також існують різноманітні підходи до визначення поняття «якість вищої освіти»: 1) якість вищої освіти як соціального інституту; 2) якість вищої освіти як педагогічного процесу; 3) якість вищої освіти як суспільного процесу; 4) якість вищої освіти як процесу суб'єкт-суб'єктної взаємодії, 5) якість вищої освіти як загальноцивілізаційного феномену; 6) якість вищої освіти як соціокультурної системи та ін. [10, с. 36].

З цього можна припустити, що в системі якості вищої освіти необхідно виділити три елементи: якість потенціалу вищої освіти, якість процесу вищої освіти і якість результату вищої освіти [9].

Відповідно до частини 2 статті 41 Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII [10] та враховуючи принципи, викладені у «Стандартах і рекомендаціях щодо забезпечення якості в

Європейському просторі вищої освіти (ESG)» Європейської асоціації із забезпечення якості вищої освіти і національному стандарті України «Системи управління якістю» ДСТУ ISO 9001:2015 складовими системи забезпечення якості освіти є: система забезпечення якості в закладах освіти (внутрішня система забезпечення якості освіти); система зовнішнього забезпечення якості освіти; система забезпечення якості в діяльності органів управління та установ, що здійснюють зовнішнє забезпечення якості освіти.

Перш ніж проводити дослідження системи зовнішнього забезпечення якості вищої освіти в Україні, необхідно чітко визначити сутнісну відмінність між зовнішньою та внутрішньою системами вищої освіти. Зовнішня система забезпечення якості вищої освіти є насамперед системою інституційних суб'єктів (НАЗЯВО, МОН, незалежні установи оцінювання та забезпечення якості вищої освіти, автономні ЗВО). Побудувати зовнішню систему забезпечення якості вищої освіти означає передусім створити всі передбачені такою системою інституційні суб'єкти та розподілити поміж ними повноваження щодо забезпечення якості вищої освіти. При цьому зовнішня система забезпечення якості вищої освіти вибудовується як відповідна система протипа, яка передбачає наділення закладів вищої освіти повнотою автономії та має гарантувати відповідальність за нехтування питанням якості вищої освіти. Зовнішня система покликана не лише допомагати ззовні розбудовувати внутрішні системи забезпечення якості вищої освіти, а й дієво спокути та фактично примушувати до такої розбудови. Зовнішня система забезпечення якості вищої освіти має зробити неможливою повноцінну роботу ЗВО, які нехтують питаннями якості освіти. Зовнішня система є передумовою об'єктивної (зовнішньої) оцінки якості освіти у відповідному ЗВО та передумовою відповідного реагування на таку оцінку.

Внутрішня система забезпечення якості вищої освіти є системою процедур, яка має характеризуватися єдністю та повнотою. Побудувати внутрішню систему забезпечення якості вищої освіти у ЗВО означає розробити та впровадити систему процедур із забезпечення якості освіти. Звісно, розбудова такої системи передбачає створення у ЗВО відповідного підрозділу із забезпечення якості освіти. При цьому важливо, по-перше, не зводити розбудову системи внутрішнього забезпечення якості освіти до створення відповідного підрозділу, по-друге, адекватно оцінювати можливості такого підрозділу та правильно визначати його завдання.

Виходячи з вищевикладеного, одними з основних складових системи зовнішнього забезпечення якості освіти є акредитація освітніх програм та інституційна акредитація. Ідеальне формулювання завдання акредитації (програм або інституцій) вищої освіти полягає в тому, що акредитація – це «система контролю якості освіти, яка дозволяє врахувати інтереси всіх, зацікавлених у розвитку освіти, сторін і поєднує суспільну та державну форми контролю» [11]. Аналізуючи у ретроспективі розвиток системи зовнішнього забезпечення якості вищої освіти в Україні, можна зробити висновки, що в 1991 р. вона успадкувала від СРСР потужну розгалужену освітню систему з передовою на той час інфраструктурою. Система управління освітою фактично являла собою

радянську модель, адаптовану до потреб перехідного періоду. Вона була збудована на принципах вертикальної ієрархії, у якій кожний нижчий рівень відтворював організаційні схеми та моделі дії вищого. Водночас природа взаємин і розподілу повноважень і відповідальності між різними рівнями освітньої ієрархії була сформована в спосіб, який унеможливило реальну відповідальність за конкретні дії/бездіяльність. Ця система допускала і навіть заохочувала функціонування цілої підсистеми неформальних зв'язків і взаємовідносин між різними її складовими на всіх рівнях ієрархії. У такій системі відсутні індикатори вимірювання ефективності, орієнтовані на оцінювання результатів управлінських рішень. Ефективність вимірювалась здатністю управлінських інститутів забезпечити документообіг та вчасну звітність [12].

Також у 1990-ті роки в Україні, як і в деяких інших країнах пострадянського простору, у системі зовнішнього забезпечення якості вищої освіти сформувався Інститут державної акредитації закладів вищої освіти. Його початкова мета – гарантувати вступникам і абітурієнтам, що освіта, яку надають нові (особливо приватні) вищі навчальні заклади, відповідає певним, встановленим більш-менш офіційно, стандартам. Відтак, державна акредитація виявилася функціонально затребуваним інститутом, легітимність якого нічим не піддажувалась. Проте, протягом 1990-2000 рр. інститут державної акредитації закладів вищої освіти виявив свою неефективність. Акредитаційні процедури, що практикувалися в Україні і запозичені із західних моделей, на практиці не працювали на покращення якості освіти.

Вочевидь, для цього, є декілька причин. Перша з них – це абсолютна монополія держави вирішувати кому і на яких умовах надавати акредитацію. Неконкурентність і монополність самого механізму акредитації, а також його непрозорість і невідповідність, стали причиною багатьох зловживань і корупції, а також байдужості і пасивності як споживачів, так і академічного середовища, стосовно питань гарантування якості освіти. Другою вагомою причиною стала зарегульованість стандартів вищої освіти. Вимоги до вищих навчальних закладів практично постійно ускладнювалися, але це не сприяло покращенню якості освіти і не запобігало відтоку кадрів з вищих навчальних закладів, а призвело лише до посилення бюрократизації і витонченості корупційних схем. Безальтернативність інституту державної акредитації закріпилася за допомогою такого феномену як «диплом державного зразка» [13]. Оскільки саме від наявності такого диплому залежить працевлаштування, то це спричинило таке явище як «дипломна хвороба»: орієнтацією споживачів передусім на отримання диплома. Екстенсивний розвиток цього сектору зумовлювався як реальними потребами суспільства та економіки (розвиток комунікаційних та інформаційних технологій, реструктуризація економіки), так і кон'юнктурними чинниками, які мали штучний характер: схиблені уявлення про суспільний престиж вищої освіти та диплома, поява ринково привабливих спеціальностей (юристи, економісти).

Таким чином, до кінця 90-х початку 2000-х років фактично відбувалося екстенсивне використання матеріально-технічних, кадрових і організаційних ресурсів попередньої системи та пристосування їх до потреб незалежної держави. Головною тенденцією в

системі вищої освіти цього періоду було кількісне зростання вищих навчальних закладів, що супроводжувалося зниженням якості освіти та істотним дисбалансом між спеціалізацією випускників вишів та потребами ринку праці.

Першими кроками направленим на покращення системи зовнішнього забезпечення якості вищої освіти в Україні був Болонський процес. 19 травня 2005 року у норвезькому місті Берген на Конференції міністрів країн Європи Україна приєдналася до Болонського процесу, зобов'язавшись внести відповідні зміни у національну систему освіти та приєднатися до роботи над визначенням пріоритетів у процесі створення єдиного європейського простору вищої освіти. Європейська система забезпечення якості освіти базується на Європейських стандартах і рекомендаціях (ESG), які у свою чергу ґрунтуються на наступних основних принципах:

- зацікавленість студентів і роботодавців, а також суспільства в цілому у високій якості вищої освіти;
- ключова важливість автономії закладів і установ, збалансована усвідомленням того, що автономія несе із собою дуже серйозну відповідальність;
- система зовнішнього забезпечення якості повинна відповідати своїй меті і не ускладнювати роботу навчальних закладів більше, ніж це необхідно для виконання цією системою своїх завдань.

Особливості сучасних критеріїв оцінювання якості освіти полягають в тому, що вони припускають: свободу для університетів у формуванні учбових планів; особливу увагу до якості підготовки фахівців; необхідність постійного вдосконалення освітніх програм з метою підвищення їх якості; стимулювання інновацій в освітніх стандартах [13].

Наступним ключовим витком позитивних змін та інтеграційних процесів в Європейський Союз в системі вищої освіти стало прийняття Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року, що набрав чинності 6 вересня 2014 року [15]. В якому одним із важливих нововведень стали створення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО), яка перебрала на себе певні регуляторні та контрольні функції Міністерства освіти і науки України; замінило Вищу атестаційну комісію (ВАК) та Державну акредитаційну комісію (ДАК)) та спроба легітимізувати ідею незалежних установ оцінювання та забезпечення якості освіти. Ці установи по суті стали цілком новим явищем в системі управління якістю вищої освіти (Рис.1). Стаття 23 вказаного Закону, в якій йдеться про основні завдання цих установ, на той час викликала багато питань. Втім було покладено фундамент, які функції можуть і повинні виконувати ці установи. Серед цих функцій в контексті теми статті можна виділити наступні:

- кваліфікована зовнішня оцінка якості вищої освіти з відповідними висновками про можливість/неможливість відкриття, ліцензування, акредитації освітніх програм;
- розробка, застосування і постійне вдосконалення оптимальних для української ситуації методів і технологій зовнішньої оцінки якості вищої освіти з орієнтацією на західні моделі;
- забезпечення системної комунікації між різними стейкхолдерами на «низовому» рівні з метою покращення якості вищої освіти;
- розробка та ревізія освітніх стандартів в Україні, їх узгодження з європейськими і світовими з урахуванням необхідності, затребуваності і неформального підходу;

- покращення загальної атмосфери функціонування ВНЗ, допомога у чіткішому усвідомленні ними своєї місії, завдань, здатностей до самоаналізу, внутрішньої оцінки якості освіти;

- моніторинг ситуації у вищої освіти і участь у розробці пропозицій щодо вдосконалення освітнього законодавства;

- освітня аналітика та забезпечення всіх зацікавлених сторін інформацією про якість та унікальність освітніх програм та закладів.

Прогресивним моментом є прописаний у Законі механізм залучення до процесу акредитації та оцінки якості освіти різних зацікавлених сторін, таких як «представники держави, роботодавців, їх організацій та об'єднань, професійних асоціацій, вищих навчальних закладів усіх форм власності, наукових установ, Національної академії наук України та національних галузевих академій наук, представників органів студентського самоврядування, міжнародних експертів» (стаття 17, п.1). Слід мати на увазі, що перелічені зацікавлені групи (які прийнято називати стейкхолдерами) мають зазвичай різні інтереси і очікування стосовно вищої освіти, уявлення про її потреби, функції та якість, узгодження яких також має стати частиною політики управління якістю вищої освіти.

Таким чином, система зовнішнього забезпечення якості вищої освіти в Україні за роки незалежності, а особливо в останнє десятиріччя, знаходилась в постійному реформуванні та модернізації. Переломним моментом у її розвитку стали інтеграційні процеси нашої держави в Європейський Союз, а саме розбудова системи забезпечення якості вищої освіти у Болонському процесі та механізми її імплементації в Україні [16].

Наступним кроком вдосконалення системи зовнішнього забезпечення якості вищої освіти в Україні поряд з діючим Законом України «Про вищу освіту» №1556-VII від 01.07.2014 року [15] стало прийняття Закону України «Про освіту» № 2145-VIII від 05.09.2017 року [10], який вніс суттєві зміни до Закону України «Про вищу освіту». Головне, що дав новий закон, це нові можливості для розвитку і підвищення своєї конкурентоспроможності здобувачам освіти, освітянам та закладам освіти. Це надзвичайно важливо сьогодні, коли необхідно швидко реагувати на численні виклики, пов'язані з паралельними реформами в багатьох інших сферах, економічними проблемами, новими технологіями, глобалізацією освітнього простору тощо. Як зазначалося вище минулі 25 років, а також досвід ЄСРП та інших держав переконливо свідчать про неможливість вирішення наявних проблем в парадигмах жорстко централізованої моделі управління, патерналізму і створення міцних управлінських вертикалей.

Таким чином, стосовно змін у системі зовнішнього забезпечення якості вищої освіти в Україні: Закон досить суттєво розподілив повноваження органів влади. Зокрема, Міністерство освіти і науки України має зосередитися на питаннях освітньої політики на загальнодержавному рівні, а також нормативному забезпеченні освіти. До його основних повноважень, відповідно до статті 64, належать:

- розробка стратегії розвитку освіти України, інших стратегічних документів, державних цільових програм у сфері освіти і науки та участь у їх реалізації;

- організація збору та обробки освітньої статистики, її аналіз та прогнозування розвитку системи освіти;
- затвердження стандартів освіти;
- формування пропозицій щодо обсягу освітніх субвенцій, державного фінансування середньої, професійної, вищої освіти та стипендійного фонду;
- розподіл освітніх субвенцій та державне фінансування середньої, професійної (професійно-технічної), фахової, вищої освіти та стипендійного фонду закладів освіти;
- розробка ліцензійних умов та ліцензування освітньої діяльності закладів вищої, післядипломної, фахової, професійної (професійно-технічної) освіти, а також перевірка дотримання ними ліцензійних умов;
- формування та забезпечення функціонування системи сертифікації педагогічних працівників, забезпечення умов для підвищення їх кваліфікації, затвердження положення про акредитацію центрів сертифікації педагогічних працівників.

Закон розподіляє компетенцію місцевих органів влади і сфери відповідальності в освіті. Тим самим він позбавляє місцеві органи влади можливості посилалися на вказівки чи відсутність вказівок МОН з питань, які вони мають вирішувати самостійно. Найбільше втрачають від нового закону районні, міські та обласні відділи освіти. Закон не тільки не передбачає прямого існування таких органів, залишаючи це на розсуд відповідних місцевих рад, він не передбачає і багатьох звичних для їх функцій. Це не означає, що такі органи обов'язково мають зникнути. Але якщо вони залишаться, то мають кардинально змінитися, а їх працівникам доведеться багато чому вчитися. У тому числі й переглядати стереотипи своїх взаємовідносин із закладами освіти та педагогами.

Закон значно розширює право громадськості на участь в управлінні та контролі за діяльністю закладів освіти і органів влади (статті 70, 71). Насамперед для цього встановлюються вимоги щодо публічності інформації та звітності.

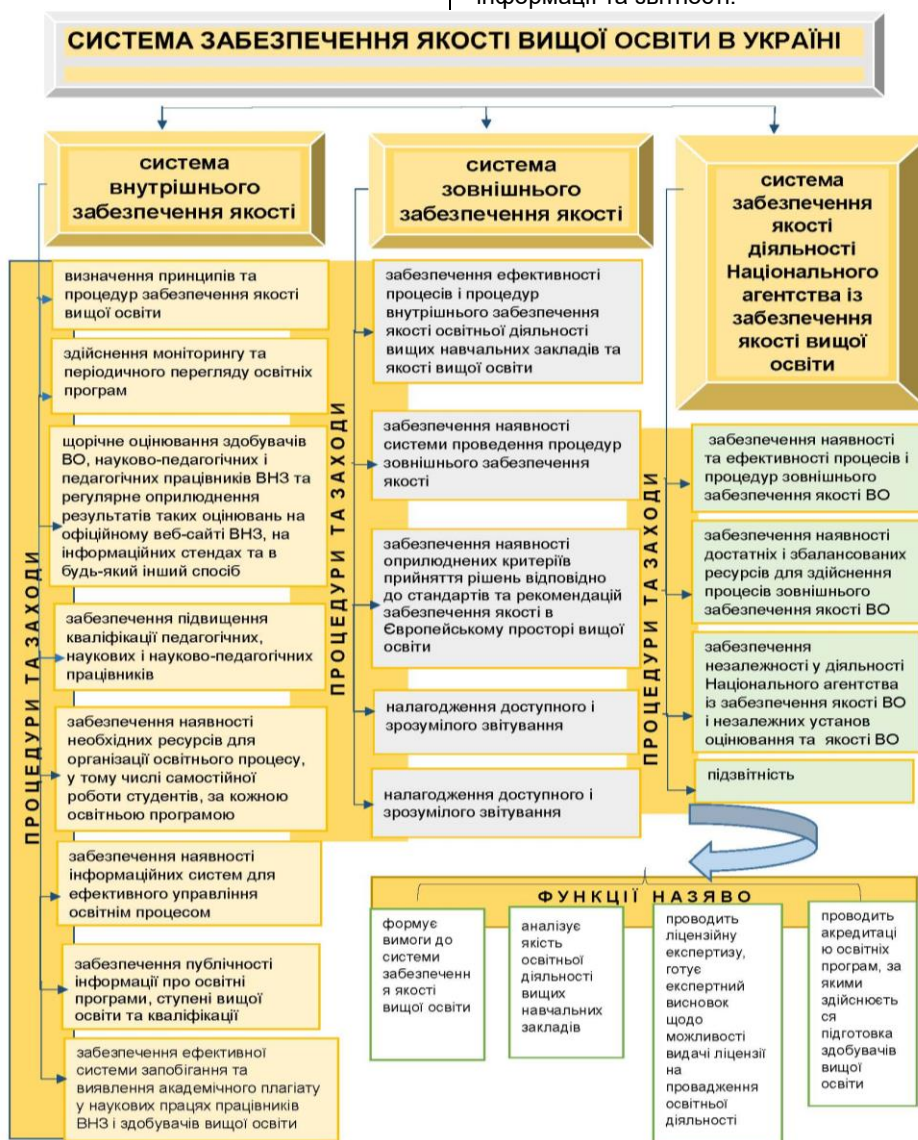

Рис. 1. Існуюча загальна система забезпечення якості вищої освіти в Україні

Слід відзначити, що незаперечним позитивними кроками на шляху до інтеграції України у Європейську освітянську спільноту є впровадження академічної

добросовісності в рамках проекту SAIUP (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project) [10, 19] (сукупності етичних принципів та правил, якими мають керуватися

учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та наукових досягнень), членство у Рамковій програмі Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Горизонт 2020» [20], впровадження державної політики щодо підтримки розвитку та застосування англійської мови у вищій освіті в Україні [21], активний розвиток академічної мобільності за межами України (освіта за кордоном), діджиталізація освіти, визнання необхідності забезпечити конкурентоспроможність українських вчених та випускників на національному та міжнародному рівнях, прагнення до інтернаціоналізації вищої освіти, програми для академічної та освітньої інтеграції в межах Європейського Союзу та інше.

Все це свідчить про майбутні позитивні зміни не тільки у системі зовнішнього забезпечення якості вищої освіти, а й української освіти загалом, які спиратимуться на досвід розвинених країн світу, зокрема Європи. Так 27 березня 2019 року МОН опублікувала для громадського обговорення стратегію розвитку громадянської освіти на період до 2022 року напрямками реалізації якої є: формування цілісної системи освіти, створення умов функціонування системи освіти та впровадження системи моніторингу якості освіти і оцінювання громадянських компетентностей [22]; у 2019 році запланували створення Національного агентства кваліфікацій у результаті роботи якого має серйозно зрости якість професійних програм, їхня відповідність реальним вимогам ринку праці; активне долучення українських ЗВО (в тому числі військових) до Програми міжнародної співпраці Європейського Союзу ЕРАЗМУС+ [23], що підтримує проекти, партнерства, заходи і мобільність у сфері освіти, професійної підготовки, молодіжної політики та спорту і багато іншого.

Висновки з цього дослідження та перспективи подальших досліджень. В Україні проблема створення дієвої системи зовнішнього забезпечення якості вищої освіти перебуває на важливому плані суспільної уваги. Ця проблема постала не спонтанно, а в тісному зв'язку з цілою низкою глобальних чинників, серед яких, по-перше, вплив науково-технічного прогресу на наше життя, потреба відповідних змін у підготовці фахівців ринкової економіки; по-друге, курс держави на європейську інтеграцію і, як наслідок, потреба враховувати вимоги Болонського освітнього процесу; по-третє, розширення й набуття нової якості демократичних процесів і побудова громадянського суспільства.

Україна надалі підтверджує свій європейський вибір та зовнішньополітичний вектор (Конституція України), прихильність до європейської інтеграції та глобалізації (Угода про Асоціацію між Україною та ЄС, членство в Європейському просторі вищої освіти, Європейському науковому просторі, інших міжнародних інституціях, партнерствах і співробітництвах). Україна визнає вищу освіту як двигун соціальної трансформації, а систему забезпечення якості вищої освіти як ключову компетенцію в умовах інтеграції та глобалізації економіки, засіб приєднання до європейського освітнього, наукового та професійного простору, умови ефективної інтеграції та фактору економічного зростання країни.

Список використаних джерел:

1. Згуровський, М. З. Болонський процес – структурна реформа вищої освіти на Європейському просторі [Електронний ресурс] / М. З. Згуровський. – Режим доступу: <https://kpi.ua/bologna>.

2. Андрущенко В. Організоване суспільство. Проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть: досвід соціально-філософського аналізу / В. Андрущенко. – Київ: Атлант ЮЕМСі, 2005. – 498 с.

3. Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>

4. Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» від 25 червня 2013 року № 344/2013. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.

5. Свіжєвська С.А. Акредитація як імідажева стратегія підвищення якості вищої освіти. // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. – Вип. 1'2014. – С. 110-115.

6. Harvey L. Defining quality / L. Harvey, D. Green // Assessment and Evaluation in Higher Education. – 1993. – Vol. 18(1). – P. 9–34.

7. The EFQM Excellence Model [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ddexcellence.com/About%20Excellence/Model.git> on 6 August 2009.

8. Гарантії якості вищої освіти: Глосарій // Експертиза якості професійного освіти: матеріали семінара (20–22 лютого 2014 г.). – М.: МГУ ім. М. П. Огарєва, 2014. – 315 с.

9. Клімова Г. П. Інтерпретація поняття «якість вищої освіти»: соціолого-філософська рефлексія / Г. П. Клімова // Вісн. Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Серія: Філософія. – 2016. – № 3. – С. 34–44.

10. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

11. Освітня система України 1990 – 2014 Аналітичний огляд. / Благодійний фонд «Інститут розвитку освіти» – К.: ТАКСОН, 2015. – 52 стор.

12. Schwarz, S., D.F. Wersterheijden, Accreditation in the Framework of Evaluation Activities: A Comparative Study in the European Higher Education Area. In Stefanie Schwarz and Don F. Wersterheijden (Eds.) Accreditation and Evaluation in European Higher Education Area, Dordrecht: Springer, 2007, pp. 1-42.

13. «Щодо виготовлення документів про освіту в 2015 році», [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/usl-novivni-novini-2015-04-06-shhodo-vigotovlennya-dokumentiv-pro-osvitu-u-2015-rozci>.

14. Система забезпечення якості вищої освіти у болонському процесі та механізми її імплементації в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.euroosvita.net/prog/print.php/prog/print.php?id=1612>.

15. Закон України «Про вищу освіту» від 28 грудня 2014 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/76-19/ed20141228>.

16. Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні: інформаційно-аналітичний огляд / Укладачі: Добко Т., Золотарьова І., Калашнікова С., Ковтунець В., Курбатов С., Линьова І., Луговий В., Прохор І., Рашкевич Ю., Сікорська І., Таланова Ж., Фініков Т., Шаров С.; за заг. ред. С. Калашнікової та В. Лугового. – Київ : ДП «НВЦ «Піриоритети», 2015. – 84 с.

17. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (офіційний сайт). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naqa.gov.ua/misia-ta-strategiya-agentstva/>.

18. Система забезпечення якості вищої освіти (Національна академія державного управління при президенті України) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://academy.gov.ua/?lang=ukr&tip=dop&tipn=Page&page=195>.

19. Як підтримати академічну доброчесність в університеті - МОН надіслало вишам відповідні рекомендації та глосарій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/yak-pidtrirati-akademichnu-dobrochesnist-v-universiteti-mon-rozrobilo-na-zvo-rekomendaciyi-z-akademichnoyi-dobrochesnosti>

20. ГОРИЗОНТ 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/gorizont-2020>.

21. МОН створило концепцію розвитку англійської в університетах: рівень В1 – обов'язкова умова вступу, В2 – випуску, викладання профільних дисциплін іноземною та «мовні скринінги» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-stvorilo-konceptiyu-rozvitku-anglijskoyi-v-universitetah-u-dodatku-riven-v1-obovyazkova-umova-vstupu-v2-vipusku-vikladannya-profilnih-disciplin-inozemnoyu-ta-movni-skriningi>

22. МОН пропонує для громадського обговорення стратегію розвитку громадянської освіти на період до 2022 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-strategiyu-rozvitku-gromadyanskoyi-osviti-na-period-do-2022-roku>

23. ЕРАЗМУС+ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/erazmus+>.

Надійшла до редколегії 17.10.2019

V. Loza, PhD in Technical Sciences
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

DEVELOPMENT OF THE SYSTEM OF EXTERNAL PROVISION OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE: THE PAST, TODAY AND THE FUTURE

The article presents the development of the system of external quality assurance of higher education in Ukraine. In particular, the positive and negative tendencies of the formation of the external security system in the post-Soviet period are considered, the situation of the present proceeding from the analysis of the Laws of Ukraine "On Higher Education" 2014 is outlined and "On Education" 2017, as well as the ways and prospects for its further transformation.

In the first decade of Ukraine's independence, there has been a decline in the quality of higher education. The education management system of this period was, in fact, a Soviet model adapted to the needs of the transition period. Attempts by the state to further establish an effective institution of state accreditation of higher education institutions for a number of objective reasons (state monopoly on the decision of the conditions of accreditation of higher education institutions, non-competitiveness, opacity and non-accountability of the accreditation mechanism, corruption) revealed its inefficiency. The main trend in the higher education system of the late 1990s and early 2000s was the quantitative growth of higher education institutions, which was accompanied by a decrease in the quality of education and a significant imbalance of graduates' specializations to the needs of the labor market. Obvious losses were suffered by such advantages of Ukrainian education as fundamentality, systematic and practical orientation.

The first steps aimed at improving the external quality assurance system of higher education was the Bologna Process, to which Ukraine joined in 2005, committing itself to make appropriate changes to the national education system and to join the work on setting priorities in the process of creating a single European Higher Education Area. The next key round of positive changes and integration processes in the European Union in the higher education system was the adoption of the Law of Ukraine "On Higher Education" of July 1, 2014, in which one of the important innovations was the creation of a National Agency for Quality Assurance in Higher Education and an attempt to legitimize the idea of independent institutions of assessment and quality assurance of education. The Law on Education, adopted on September 5, 2017, provided new opportunities for the development and enhancement of its competitiveness for education seekers, educators and educational institutions. The law has substantially distributed the powers and areas of responsibility of the authorities in education, significantly expanded the public's right to participate in the management and control of the activities of educational institutions and authorities, etc. The strategy of development of civic education for the period up to 2022 aims to form a holistic system of education, to create appropriate conditions for the functioning of the education system, implementation of the system of monitoring the quality of education and assessment of civic competences.

The above points to the future positive changes in the creation of an effective system of external quality assurance of higher education aimed at joining the European educational, scientific and professional space.

Keywords: quality of higher education, external security system, Law of Ukraine "On Higher Education".